DESPRE TERMINOLOGIA VINICOLĂ ÎN TEXTELE VECHI ROMÂNEŞTI*

MIHAELA MARIN
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Alexandru Rosetti", Bucureşti
marin.mihaela@clicknet.ro

Abstract: The present article studies some terms from the field of vineyard in the religious texts translations from the 16th-20th centuries. We took into consideration some words inherited from Latin and Thracian substrate and borrowed from Slavic and Greek languages. These items are important because they were used in old and modern translations of the Bible and they have basic and figurative meanings and appear in phrasal structures too.
Keywords: Bible, meaning, etymology, religious, Romanian version, term

1. Introducere

Vinicultura este (la noi) o ocupaţie mult mai răspândită şi mai veche în raport cu agricultura, fapt explicat de Hasdeu 1874: 168 pE baza condiţiilor climatice; pe plan lingvistic, acest lucru are drept consecinţă numărul mare al elementelor latineşti moştenite care acoperă această zonă a vocabularului nostru.

Câmpul semantic de care ne vom ocupa are în română o structură eterogenă atât din punctul de vedere al originii componentelor sale, cât şi din cel al primelor atestări ale acestor componente în textele vechi. Propunem clasificarea inventarului lexical în: termeni latineşti moşteniţi: *auă*, *poamă*, *vie*, *vin, viţă*; termeni păstraţi din substratul traco-dac: *burduf*, *strugure* (pentru acesta au fost propuse şi alte etimo-logii); împrumuturi de origine slavă: *podgorie*, *teasc* şi din greacă: *aguridă*.

2. Analiza termenilor

AGURIDĂ este un împrumut anterior epocii fanariote întrucât figurează într-un text comercial genovez de la 1387, cu sensul 'strugure necopt', cu care este înregistrat şi în DA: B1688: „Părinţii au mâncat *aguridă*" (Ier. 18:5); cf. B1938: „Părinţii au mâncat *aguridă*", B1988: „Părinţii au mâncat *aguridă*".

AUĂ nu mai este astăzi folosit, dar a circulat în limba veche cu următoarele accepţiuni: **1.** (învechit) 'strugure, poamă', în *Lexiconul* lui Mardarie Cozianul: „Strugurr de *auo*" (MARDARIE, nr. 768) vs. „Strâng *auo*, culeg viţă" (ib. 4368). Cu această semnificaţie, *auă* este prezent în Deut. 32:14 (a doua cântare a lui Moise): PS: „Sânge de *auo* bé viru", cf. B1688: „Sânge de *strugur* au băut, vin"; B1938: „Sângele *strugurelui*,

* *About Wine Terminology in Ancient Romanian Texts*

BDD-A25912 © 2016 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

vin spumos, ai băut", B1988: „A băut vin, sângele *bobiţelor* de *strugure*". Substantivul mai apare în Fac. 49:12: PO: „La-va [...] în sângele *aoiei* tâmbariul său", cf. B1688: „Va spăla [...] cu sângele *strugurului* învălitura Lui", B1938: „El va spăla [...] mantia Sa în sângele *ciorchinilor*", B1988: „Spăla-va [...] în sânge de *strugure* veşmântul Său". **2.** (fig.) 'lume, oameni': Apoc. 14:18-19: NTB: „Culeage strugurii viei pământului, că s-au copt *aua* (b. Poama)", cf. B1688: „Culeage strugurii [viei] pământului, căci s-au copt *poamele* ei", B1938: „Culege strugurii viei pământului, căci *boabele* ei s-au copt", B1988: „Culege ciorchinii viei pământului, căci *strugurii* ei s-au copt".

După cum vedem, cuvântul apare în traducerile realizate în Transilvania în secolele al XVI-lea şi al al XVII-lea, în timp ce în versiunile provenite din Muntenia şi Moldova e frecvent termenul de substrat, *strugure*. Lexemul *auă*, derivat din lat. *uva* 'strugure', a fost moştenit în mai multe idiomuri romanice (vegliot. *joiva*, it. *uva*, engad. *u(j)a*, sard. *ua*, sp., port. *uva*), dar s-a păstrat şi în dialectele româneşti sud-dunărene: arom. *aúă*, mr. *úă*. Forma sa de genitiv, *aoiei*, întâlnită în PO, ne determină să reconstruim un nominav *á(u)o*, pe care-l regăsim atestat şi la Mardarie Cozianul. Cuvântul circulă doar regional, în limba literară impunându-se numele comun autohton *strugure*.

Sinonimele sale contextuale sunt *strugure* şi *ciorchine* (pentru sensul 1), *strugure*, *poamă* şi *boabă* (pentru sensul 2).

BURDUF este un element lexical aparţinând substratului traco-dac. În DA are următoarea definiţie: „Foale (cf. *utre*), sac primitiv făcut din pielea (argăsită) a (stomacului) vreunui animal (de capră, de vătui, de bivol, de nevăstuică, de oaie etc.) în care se păstrează sau se transportă diferite substanţe sau lichide". Este consemnat în scris începând cu B1688. În Biblie este prezent în 1Reg. 1:24: B1688: „Şi să sui [..] cu *burduf* de vin", cf. B1938: „A luat cu sine [...] un *burduf* de vin", B1988: „S-a dus [...] luând [...] un *burduf* de vin". În textele anterioare B1688 se întâlneşte sinonimul contextual al lui *burduf*, şi anume arhaismul *foi*, moştenit din lat. *folium*, ca, de exemplu, în Luc. 5:37: TETR.: „Nimea să bage vin nou în *foi* vechi", cf. NTB: „Nime nu bagă vin nou în *foii* vechi", B1688: „Nimeni nu bagă vin nou în *foi* vechi", B1938: „Nimeni [...] nu pune vin nou în *burdufuri* vechi", B1988: „Nimeni nu pune vin nou în *burdufuri* vechi". În versiunile din 1938 şi 1988 ale Bibliei este utilizat doar *burduf*, atestat şi cu plural *burdufuri*, care l-a înlocuit pe *foi*, prezent în traducerile vechi.

POAMĂ are în lucrările religioase următorul conţinut semantic: **1.** 'rodul comestibil al arborilor fructiferi'; e.g. Ps. 1:3: PH: „Arburele [...] *poamele* sale dă-le în vremea sa", cf. PS: „Lemnul răsădit [...] *rodul* său dă în vrémia sa"; DOS.: „Pomul [...] de *roadă* nu să scapă", B1688: „Lemnul [...] *roadă* lui va da", B1938: „Pom sădit [...] ce *rodul* său îl dă", B1988: „Pom [...] care *rodul* său va da"; Fac. 1:11: PO: „Pământul [...] rodiia *poamele* sale", cf. B1688: „Scoase pământul [...] lemn roditoriu care face *roadă*", B1938: „Pământul a odrăslit [...] *rod*", B1988: „Pomi *roditori* [...] să dea sământă în sine"; în Mat. 21:34: NTB „Tremise [...] pre sluga sa, ca den *poama* viii să-i dea lui", cf. B1688 „Trimise slugile sale [...] să-i ia *rodul*", B1938 „A trimis pe servitorii săi, [...] să ia [...] *roade*", B1988 „A trimis pe slugile sale [...] să ia *roadele*"; prin generalizare: 'fruct al oricărei plante', în Ps. 78:1: PS „Puseră Ierusalimu ca *poamelor* celariu", cf. PH: „Pus-au Ierusalimul ca *poamelor* veghetoare", COR. „Puseră Ierusalimul ca a *poamelor* celariu",

BDD-A25912 © 2016 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

DOS.: „Fiaceră Ierusalimulu Ca o *cramâ* când i să ia vinul", B1688 „Puseră Ierusalimul ca o *cramă*", B1938 „Au făcut din Ierusalim o *paragină*", B1988 „Făcut-au din Ierusalim o *ruină*". **2.** 'struguri', în Neem. 13:15: B1688 „Încărcând preste măgari şi vin şi *struguri*", cf. B1938 „Încărcau măgarii cu vin, cu *poamă*", B1988 „Încărcau pe asini vin, *struguri*"; în Lev. 19:10: B1688 „*Broboanele* viii tale să nu le aduni", cf. B1938 „Să nu aduni *poamele* căzute jos, din livada ta", B1988 „*Boabele* ce cad în via ta să nu le aduni"; prin extensie, cuvântul a căpătat sensul (reg.) 'viţă de vie': Num. 13:24, în B1688 „Au tăiat [...] un strugur de *poamă*", cf. B1938 „Au tăiat [...] un ciorchin [...] de *poamă*", B1988 „Au tăiat [...] un strugure de *poamă*"; (fig.) Apoc. 22:2: NTB „Pomul [...] rodiia 12 *poame*", cf. B1688 „Lemnul [...] făcând *roade* 12", B1938, B1988 „Pomul [...] făcând *rod* de douăsprezece ori pe an". **3.** 'recoltă', în Ps. 77:46: DOS. „I-au sterpit de *poame*", cf. COR. „Şi deade ruginiei *rodul* lor", PS „Şi déde rugiriei *rodul* lor", PH „Şi deade rruginriei *rroada* lor", B1688 „Deade păliciunii *roadele* lor", B1938 „El a dat *holdele* lor pradă cărăbuşilor", B1988 „Dat-a stricăciunii *rodul* lor". **4.** (fig.) 'fapte ale oamenilor', în Deut. 32:32: B1688 „*Poamă* de amărăciune lor", cf. B1938 „*Ciorchinii* lor sunt amari", B1988 „*Bobiţele* lor amare", în timp ce în Mat. 12:33: B1688 „Faceţ pomul bun şi *poamele* lui bune, sau faceţ pomul putred şi *poamele* lui putrede", cf. B1938 „Pomul este bun şi *rodul* lui e bun, [...] că pomul este rău şi *rodul* lui e rău", B1988 „Pomul este bun şi *rodul* lui e bun [...] după *roadă* se cunoaşte pomul". **5.** (fig.) 'rezultatul unei acţiuni', în Ier. 40:10: B1688 „Adunaţi vin şi *poame*", cf. B1938: „Strângeţi vinul, *poamele*", B1988 „Strângeţi vinul şi *fructele* verii". **6.** (fig.) 'darul Duhului Sfânt', în Gal. 5:22: TETR. „*Poama* Duhului iaste dragostea, veselia", cf. B1688 „*Roadă* Duhului iaste dragostea, bucurie", B1938 „*Roadele* Duhului sunt dragostea, bucuria", B1988 „*Roada* Duhului este dragostea, bucuria".

Termenul este utilizat în traducerile provenite din cele trei provincii româneşti şi este atestat în textele vechi şi moderne atât cu sensurile proprii, 'rodul pomilor fructiferi', 'fructul oricărei plante', cât şi cu cele figurate 'rezultatul muncii, al acţiunii cuiva'; 'faptele, vorbele oamenilor'; 'dar'. Sinonimele sale sunt *rod*, *roadă* (sensurile 1-6), *struguri*, *boabe*, *broboane* (sensul 2); *rod*, *roadă*; *roade*, *holde* (sensul 3); *bobiţe*, *ciorchini* (sensul 4); *fructe* (sensul 5). În ceea ce priveşte relaţiile cu echivalentele sale contextuale, cel mai cuprinzător sinonim este *rod*, cu varianta *roadă*, deoarece acestea au atât sensuri proprii, cât şi figurate. În urma concurenţei lui *poamă* cu lexemul de substrat, *strugure*, s-a impus acesta din urmă. Celelalte sinonime ale lui *poamă*, *bobiţă, boabă* şi *ciorchine*, sunt întrebuinţate astăzi doar cu referire la *struguri*. Este atestat şi cuvântul moştenit din latină *fruct*, care l-a înlocuit în limba contemporană pe *poamă* şi care, în relaţia cu *rod* şi *roadă*, presupune un grad mai mare de concreteţe, în timp ce ultimul este preferat pentru exprimarea ideii de 'rezultat al unei acţiuni, al unei strădanii'. *Holdă* desemnează conceptul de 'cultură agricolă'. *Poamă* apare în citatele de mai sus cu formă de singular (cu sens de plural), dar şi de plural, ceea ce putem constata şi în cazul sinonimele sale contextuale.

PODGORIE apare în documentele din secolul al XVI-lea de la curtea şi biserica din Suceava şi Târgovişte, în variaţie liberă cu *podgore*. Fenomenul s-ar datora, după B. P. Hasdeu (1874: 181), necunoaşterii de către grămătici a pronunţării exacte a cuvântului; prin urmare, circulau ambele forme. Termenul are următoarele sensuri: **1.**

BDD-A25912 © 2016 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

(învechit) ‘regiune de la poalele unui deal sau ale unui munte’, în Luc. 1:39: EV. „Maria duse-se supt *podgorie*”, cf. NTB „Maria [...] mearse în al *susurile*”, B1688 „Mariam [...] mearse la *munte*”, B1938 „Măria s-a dus [...] în *ţinutul muntos*”, B1988 „Maria s-a dus [...] în *ţinutul muntos*”. **2.** ‘zonă din regiunea de deal, cultivată cu viţă de vie, regiune viticolă’; p. ext. ‘plantele cultivate în aceste regiuni’, în Iis. Nav. 24:13: B1688 „Au dat voao [...] *vii* şi maslini”, cf. B1938 „*Podgorii* şi livezi de măslini”, B1988 „V-am dat [...] din *viile* şi din grădinile de măslini”; în Jud. 9:27: B1688 „Au ieşit la *ţarină* şi au cules viile”, cf. B1938 „Ducându-se în *podgorii* culeseră viile”, B1988 „Au ieşit în *ţarină* şi au cules viile”.

Echivalentele sale contextuale sunt *munte*, *susurile*, perifraza *ţinutul muntos* (pentru sensul 1); *vii*, *ţarină* (pentru sensul 2).

STRUGURE este întrebuinţat în accepţiunile: **1.** ‘fructul viţei de vie’ în Fac. 40:11: PO „Luund [...] *strugurii* storşuiu”, cf. B1688 „Luoaiu *strugurul* şi-l storşu”, B1938 „Luam *struguri* şi-i storceam”, B1988 „Am luat un *strugure* şi l-am stors”. **2.** ‘stafidă’, în Num. 6:3: B1688 „*Stafide* nu va mînca”, cf. B1938 „*Stafide* să nu mănânce”, B1988 „*Struguri* [...] uscaţi să nu mănânce”. **3.** (fig.) ‘faptă’, în Deut. 32:32-33: PS „*Struguru* de fiare, *strugur* amaru lor”, cf. COR. „*Strugur* [...] de fiiare, *strugur* amar lor”, DOS. „*Bobiţa* de fiiare [...] *strugurul* amărăciunii”, B1688 „*Strugur* de hiare, *poamă* de amărăciune lor”, B1938 „*Struguri* otrăviţi şi *ciorchinii* lor sunt amari”, B1988 „*Struguri* otrăviţi şi *bobiţele* lor amare”. **4.** (fig.) ‘lume, oameni’, în Apoc. 14:18-19: NTB „Culeage *strugurii* viei pământului, că s-au copt *aua* (b. *Poama*)”, cf. B1688 „Culeage *strugurii* [viei] pământului, căci s-au copt *poamele* ei”, B1938 „Culege *strugurii* viei pământului, căci *boabele* ei s-au copt”, B1988 „Culege *ciorchinii* viei pământului, căci *strugurii* ei s-au copt”. **5.** ‘Sfânta Euharistie’, în Fac. 49:12: PO „La-va [...] în sângele *aoiei* tâmbariul său”, cf. B1688 „Va spăla [...] cu sângele *strugurului* învălitura Lui”, B1938 „El va spăla [...] mantia Sa în sângele *ciorchinilor*”, B1988 „Spăla-va [...] în sânge de *strugure* veşmântul Său”.

Strugure figurează în PO şi la Coresi (secolul al XVI-lea), în NTB, B1688 (secolul al XVII-lea), dar şi în B1938, B1988, atât cu sensul denotativ ‘fructul viţei-de-vie’, cât şi cu cele conotative ‘lume, oameni’; ‘fapte ale oamenilor’.

După Adriana Ionescu (1985: 156), *strugure* este un derivat de la baza *strug*, atestată în româna veche şi în cea contemporană, cu sufixul autohton *-ure* (prezent în *măgură*, *pururе*); înţelesurile sale primare erau ‘tulpină târâtoare, rug; fructul viţei-de-vie’. Ulterior, sensul său s-a restrâns la ideea de ‘fruct’, accepţiune cu care este utilizat astăzi. Această evoluţie semantică se datorează, în opinia autoarei citate, concurenţei dintre *strugure* ‘viţă-de-vie’ şi lat. *vitea* ‘id.’[1] În textul biblic, termenul de substrat, *strugure*, desemnează în mod simbolic conceptele de ‘lume’, ‘fapte ale oamenilor’, reprezentate metaforic ca ‘roade’.

[1] Cuvântul provine din rad. i.-e. **ster-* ‘ausbreiten, ausstreuen’, prezent şi în v. ind. *strnāti, strnotí* ‘streut, streut hin, bestreut; wirft hin, wirft nieder’, avest. *star-* ‘sternere’, gr. *στορνομι* ‘bestreue, streke hin, breite aus’; *στρῶμα* ‘Streu, Lager, Bettdecke’; lat. *sternere* ‘auf den Boden hinstreuen, hinbreiten’, *stramen* ‘Streu’, engl. *to straw* ‘a se întinde (pe jos, pe pământ), a se târî’ (de la care s-a format şi engl. *strawberry* ‘fragă’), care au semul comun „întins (pe jos), aşternut”, prezent atât în alb. *shtrij*, *shtroj*, cât şi în rom. *strug(ure)* (Ionescu 1985: 157).

BDD-A25912 © 2016 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

Echivalentele contextuale ale lui *strugure* sunt: *stafidă*, *strugure uscat* (pentru sensul 2); *bobiţă*, *poamă*, *ciorchine* (pentru sensul 3); *auă*, *poamă*, *boabă*; *ciorchine* (pentru sensul 4). Pentru primul sens nu există sinonime, în toate versiunile citatului biblic fiind preferat cuvântul autohton, cu formele *struguri*, *strugure* şi, învechit, *strugur* (ultimele două, cu înţeles de plural). *Poamă* şi *auă* sunt prezente şi în româna veche, cel dintâi fiind învechit şi regional, iar cel de-al doilea a ieşit din uz. Lipsa unui sinonim total al lexemului *strugure* i-a conferit acestuia o poziţie privilegiată în limba literară veche şi contemporană.

TEASC desemnează noţiunile: **1.** 'presă manuală cu ajutorul căreia se strivesc strugurii pentru a se obţine mustul', în Prov. 3:10: B1688 „Cu vin *teascurile* tale să vor răvărsa", cf. B1938 „Mustul va da afară din *teascurile* tale", B1988 „Mustul va da afară din *teascurile* tale"; prin extensie, 'încăperea unde este instalat teascul', în Is 5:25: B1688 „*Teasc* am săpat întru ea", cf. B1938 „Săpat-a aşijderea şi *teasc*", B1988 „Săpat-a şi un *teasc*"; în Mat. 21:33: Ev. „Săpă într-însa *tocitoare*", cf. NTB „Săpă în ia *teasc*", B1688 „Săpă în ea *teasc*", B1938 „A săpat zăcătoare sub *teasc*", B1988 „A săpat în ea *teasc*". **2.** (învechit) 'numele unui instrument de tortură', în Plâng. 1:15: B1688 „Calcă Domnul *teascul* [...] featei Iudii", cf. B1938 „Stăpânul a strivit ca în *teasc* pe [...] fata Iudei", B1988 „Stăpânul a strivit ca în *teasc*, fecioara lui Iuda". **3.** (fig.) 'capcană în care sunt prinse şi strivite animalele de către o greutate ce cade asupra lor', în Apoc. 14:20: NTB „Îngerul [...] viia pământului [...] o aruncă în *tocitoarea* [...] mâniei lui Dumnezău", cf. B1688 „Îngerul [...] via pământului [...] au pus în *teascul* [...] mâniei lui Dumnezău", B1938 „Îngerul [...] ciorchinii îi aruncă în *teascul* [...] mâniei lui Dumnezeu", B1988 „Îngerul [...] strugurii i-a aruncat în *teascul* [...] mâniei lui Dumnezeu". **4.** 'cuşcă', în Iez. 19:9: B1688 „L-au pus pre el [...] în *teascu*", cf. B1938 „Într-o *cuşcă* [...] îl închiseră", B1988 „L-au pus în lanţuri într-o *cuşcă*". Dosoftei a pus în evidenţă simbolismul religios al lui cuvântului *teasc*, 'jertfă a sfinţilor', glosându-l astfel: „Călcătorile şi teascurile să-nţăleg când să vărsa sângele cel svânt" (Psaltirea în versuri, Ps. 80).

Cuvântul este consemnat prima dată în scris în NTB şi a fost preferat şi de alţi traducători din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea. Aceştia din urmă au apelat la echivalentele contextuale ale lui *teasc*, şi anume *tocitoare*, *zăcătoare* (ambele învechite astăzi), pentru redarea nuanţelor exprimate de numele comun mai sus menţionat. În textele religioase din perioada amintită, *teasc* avea şi accepţiunile 'cuşcă' şi 'instrument de tortură', care astăzi nu se mai păstrează. *Teasc* este sinonim cu: *tocitoare* (sensul 3) şi *cuşcă* (sensul 4).

VIE este un termen panromanic, derivat de la lat. *vinea*, din care au rezultat it. *vigna*, fr. *vigne*, sp. *viña*, catal. *vinya*, port., prov. *vinha*. Este înregistrat în traducerile din secolul al XVI-lea cu forma *vinia*, fapt care demonstrează provenienţa sa direct din latină, iar în plan social atestă practicarea viniculturii fără întrerupere la noi. Importanţa acestui cuvânt în română este întărită nu numai de prezenţa sa în toate versiunile lucrărilor religioase din secolele al XVI-lea – al XX-lea (cu un semantism foarte complex), ci şi de circulaţia sa frecventă în limba actuală. Este vorba despre următoarele accepţiuni: **1.** 'viţă de vie', în Iac. 3:12: CV „Fraţii mei, [...] face [...] *viia* smochine?", cf. NTB „Poate face [...] *viţa* smochine?", B1688 „Poate [...] să facă [...] *via* smochine?", B1938 „*Viţa viei* să facă smochine?", B1988 „*Viţa de vie* să facă smochine?"; în Fac. 49:11-12: PO

BDD-A25912 © 2016 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

„Va lega mândzișorul Său la buciumul *vieei*”, cf. B1688 „Legând la *vie* mânzul Său”, B1938 „Va lega de *viță* asinul Său”, B1988 „Va lega de *viță* asinul Său”; în Fac. 9:20: PO „Noe sădi *vie*”, cf. B1688 „Noe [...] răsădi *vie*”, B1938 „Noe [...] a sădit *vie*”, B1988 „Noe [...] a sădit *vie*”. Cu acelaşi sens apare şi în Ps. 127:3: PH „Muiarea ta ca o *viță* roditǎ”, cf. PS „Muiarea ta ca o *viță* roditoare”, COR. „Muiarea ta ca *viță* roditoare”, DOS. „Femiaia ta va fi ca o *viță*. În casă roditǎ-n cuviință”, B1688 „Muiarea ta ca o *vie* roditǎ”, B1938 „Femeia ta fi-va ca o *viță* plină de rod”, B1988 „Femeia ta ca o *vie* roditoare”. **2.** ‘plantație de vie, podgorie’, în Ps. 106:37: PS „Răsădiră *vinĭ*”, cf. PH „Rrăsădiră *vinele*”, COR. „Răsădiră *viĭ*”, DOS. „Răsărirǎ *vinele*”, B1688 „Răsădiră *viĭ*”, B1938 „Au sădit *viță*”, B1988 „Au sădit *viĭ*”; în Jud. 9:27: B1688 „Au cules *viile*”, cf. B1938 „Culeseră *viile*”, B1988 „A cules *viile*”; în Mat. 21:33: EV. „Om neştine [...] sădi [...] *via*”, cf. NTB „Un om [...] sădi *vie*”, B1688 „Un om [...] sădi *vie*”, B1938 „Un gospodar a sădit *vie*”, B1988 „Un om [...] a sădit *vie*”. **3.** (fig.) ‘lume, oameni’, în Apoc. 14:19, în NTB „Îngerul [...] culease *via* pământului”, cf. B1688 „Îngerul a cules *via* pământului”, B1938 „Îngerul [...] culese *via* pământului”, B1988 „Îngerul [...] a cules *via* pământului”. **4.** (fig.) ‘popor’, în Ier. 6:9: B1688 „Culeageț ca o *vie* rămățișele lui Israil”, cf. B1938 „Culegeți [...] ca pe o *vie* rămăşiţa lui Israil!”, B1988 „Se vor culege rămăşiţele lui Israel, cum se culege *via*”. **5.** (fig.) ‘fapte’, în Deut. 32:32: PS „De *viile* Sodomului, *viniia* lor”, cf. PH „*Via* Sodomului, *via* lor”, COR. „De *viile* Sodomului *via* lor”, B1688 „Pentru că den *via* Sodomului, *via* lor”, B1938 „Vinul lor este din *viţele* Sodomei”, B1988 „Via lor este din *viţa de vie* a Sodomei”; în Apoc. 14:18: NTB „Culeage strugurii *viei* pământului”, cf. B1688 „Culeage strugurii [*viei*] pământului”, B1938 „Culege strugurii *viei* pământului”, B1988 „Culege ciorchinii *viei* pământului”.

Lexemul *vie* apare în Psalmi cu formele *vinie* (învechită astăzi şi foarte apropiată de etimon) şi *vie* (generală în limba actuală): Ps. 79:9: PS „*Viniile* de întru Eghypet mutaşi”, cf. PH „*Vinia* de Ieghiptu aduseşi”, COR. „*Vinile* den Eghipet mutaşi”, DOS. „Din Eghipet ţ-ai mutat *vie* buiacă”, B1688 „*Vie* de la Eghipt ai rădicat”, B1938 „O mlădiță de *vie* adus-ai din Egipt”, B1988 „*Via* din Eghipet ai mutat-o”; în Ps. 79:9: PS „Dzeu [...] cearcetă *viînia* acesta”, cf. PH „Dzeu tare [...] socoteaşti *vinia* ta”, COR. „cearcetă *vinia* aceasta”, DOS. „Ce te-ntoarce din ceri, Doamne, de-ți vezi *viia*”, B1688 „Dumnezeul puterilor [...] socoteaşte *via* aceasta”, B1938 „Dumnezeule Savaot [...] cercetează *via* aceasta”, B1988 „Dumnezeul puterilor [...] cercetează *via* aceasta”.

Sinonimul unic al lui *vie* este *viță* (cu sensul ‘vie’) şi apare în PH, PS şi B1938, în celelalte versiuni fiind preferat *vie*.

VIN se regăsește în toate traducerile comparate de noi în accepţiunile: **1.** ‘băutură alcoolică obținută prin fermentarea mustului de struguri’, în Ps. 103:17: PS „*Vinulu* veseleaşte înema omului”, cf. PH „*Vinrulu* veseleaşte înrima omului”, COR. „*Vinul* veseleaşte inema omului”, DOS. „Le-ai dat *vinul* Să-ş facă veselie”, B1688 „*Vinul* veseleaşte inima omului”, B1938 „*Vinul* care înveseleşte inima omului”, B1988 „*Vinul* veseleşte inima omului”; în Fac. 9:21: PO „Bău din *vinul* ei”, cf. B1688 „Şi bău den *vin*”, B1938 „A băut *vin*”, B1988 „A băut *vin*”. **2.** ‘cantitate determinată din această băutură’, în 1Reg. 1:24: B1688 „burduf de *vin*”, cf. B1938 „Un burduf de *vin*”, B1988 „Un burduf de *vin*”. **3.** ‘must’, în Is. 16:10: B1688 „Nu vor călca *vin* în teascuri”, cf. B1938 „Nu dă *vinul* la teascuri”, B1988 „Nu mai dă *vinul* la teasc”. **4.** urmat de

BDD-A25912 © 2016 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

determinări care indică proveniența; în sintagma *vin nou*, în Luc. 5:37, Marc. 2:2: TETR. „*Vin nou* în foi vechi", cf. NTB „*Vin nou* în foii vechi", B1938 „*Vin nou* în burdufuri vechi", B1988 „*Vin nou* în burdufuri vechi". **5.** urmat de determinări care însoțesc calitatea, în Ioan 2:10: TETR. „Tot omul mainte *vin bun* pună şi cându se îmbată atunce se veseleaşte", cf. NTB „Omul întâiu pune *vinul bun* şi deaca să veselescu, atuncea cel mai slabu", B1688 „Omul întîiu *vinul* cel bun pune, şi, cînd să vor îmbăta, atuncea pre cel mai prost", B1938 „Orice om pune întâi *vinul cel bun* şi când nuntaşii au băut bine, pune pe cel mai slab", B1988 „Orice om pune întâi *vinul* cel bun şi apoi [...] pe cel mai slab". **6.** (fig.) 'mânie', în Deut. 32:32: PS „Măniia zmăului *virul* lor", cf. COR. „Mânia zmeului *vinul* lor", B1688 „Mânia balaurilor, *vinul* lor", B1938 „*Vinul* lor este venin de balaur", B1988 „*Vinul* lor este venin de scorpion". **7.** 'Sfânta Euharistie', în Fac. 49:12: PO „La-va în *vin* veşmântul său şi în sângele aoiei tâmbariul său", cf. B1688 „Va spăla cu *vin* îmbrăcămintea Sa şi [...] cu sângele strugurului învălitura Lui", B1938 „El va spăla în *vin* veşmântul Său şi mantia Sa în sângele ciorchinilor", B1988 „Spăla-va în *vin* haina Sa şi în sânge de strugure veşmântul Său".

În versiunile vechi se întâlnesc forme cu şi fără rotacism: Ps. 4:7: PS „*Virul* şi untul său mulți-se-va", cf. PH „*Vinru* şi untulu tău mulțiră-se", COR. „*Vinul* şi untul înmulți-se", DOS. „*Vinu* şi grâu să-mi prisosască. Oloiul să nu lipsască", B1688 „Roadă grâului, *vinului* şi untdelemnului lor s-au înmulțit", B1938 „Grâul lor şi *vinul* lor s-au făcut din belşug", B1988 „Rodul [...] de *vin* şi de untdelemn ce s-a înmulțit"; în Ps. 68:14: PS „De mere cănta bendu *viru*", cf. PH „De menre cânta bându *vinru*", COR. „De mine cânta bând *vin*", DOS. „Ceia ce biau la crăşme mă cântă", B1688 „La mine cânta ceia ce bea vin", B1938 „Beţivii îmi scornesc cântece de ocară", B1988 „Despre mine cântau cei ce beau *vin*"; în Am. 5:11: B1688 „Nu veți bea din *vinul* lor [al viilor]", cf. B1938 „Nu veți bea din *vinul* ei", B1988 „Nu veți bea din *vinul* ei"; în Ioan 2:3: TETR. „Nu ajunse *vin*", cf. NTB „Sfârşindu-să *vinul*", B1688 „Sfârşindu-se *vinul*", B1938 „S-a fost sfârşit *vinul*", B1988 „Sfârşindu-se *vinul*".

Lexemul *vin* nu are niciun echivalent contextual.

VIȚĂ are următoarele semnificații: **1.** 'arbust din familia vitaceelor, cu rădăcina puternică, cu tulpina scurtă, din care se dezvoltă mlădițe lungi şi subțiri care agață prin cârcei, cu frunze mari lobate, cu inflorescența în racem şi cu fructe sub formă de boabe, de culoare verde-gălbuie, roşie etc., dispuse în ciorchini; vie[1] (**1**) (*Vitis vinifera*)': în Deut. 32:32: COR. „De viile Sodomului via lor şi *vița* lor de Gomor", cf. TETR. „De viile Sodomului, *vița* lor de la Gomor", PS „De viile Sodomului viniia lor, şi *vița* lor de Gomoru", PSALT.: „Din viniile Sodomului, vinia lor, şi *vița* lor, de Gomor", B1688 „Pentru că den via Sodomului, via lor, şi *vița* lor, de la Gomor", B1938 „Vinul din *vițele* Sodomei şi din [...] *podgoriile* Gomorei", B1988 „Via lor este din *vița de vie* a Sodomei şi din şesurile Gomorei". **2.** 'coardă de viță', în Fapte 28:3: CV „Grămădi Pavelu *vițe de vie* multe", cf. B1688 „Şi adunând Pavel mulțime de *gătejii*", B1938 „Pavel strângând grămadă de *gătejе*", B1988 „Strângând Pavel grămadă de *gătejе*", în Is. 18:5: B1688 „*Vițişoarele* [...] le va tăia", cf. B1938 „Va tăia El *vițelе*", B1988 „*Vițele* vor fi tăiate". **3.** 'vrej, lăstar, curpen; lujer', în Ps. 79:12: COR. „Tinseşi *vițele* lui pînă la mare", cf. PS „Tinseşi *vițele* lui până la mare", PH „Tinse *strugurii* ei pănră la mare", DOS. „Cu *vițele* ei chedrii să frâmşadză. Cu *curpenii* până-n mare să lățiaşte", B1688 „Întinse *vițele* ei pînă

BDD-A25912 © 2016 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

la mare", B1938 „Ea şi-a resfirat *curpenii* până la mare", B1988 „Întins-ai *viţele* ei până la mare"; în Fac. 40:9-10: PO „Un bucium de vie [...] avea trei *viţe*", cf. B1688 „În vie era trei *viţe*", B1938 „Un butuc de vie [...] avea trei *curpeni*", B1988 „O coardă de vie [...] avea trei *viţe*"; în Fac. 49:11: PO „Va lega [...] puiul asineei sale cătră *viţa vieei*", cf. B1688 „Legând [...] la cârceiu *mânzul* măgăriţii Lui", B1938 „El va lega [...] de coarda *viţei* mânzul asinei Sale", B1988 „El va lega [...] de coarda *viţei* mânzul asinei Sale"; (prin extensie) 'lemnul viţei de vie', în Iez. 15:2: B1688 „Ce s-ar face *lemnul viei*?", cf. B1938 „Cu cât este mai de preţ *viţa de vie*?", B1988 „Ce întâietate are lemnul de *viţă de vie*?". **4.** (fig.; cu sens adjectival, despre femei) 'prolific, roditor', în Ps. 127:3: COR. „Muiarea ta ca *viţă* roditoare", cf. PS „Muiarea ta ca o *viţă* roditoare", PH „Muiarea ta ca o *viţă* rodită", DOS. „Femiaia ta va fi ca *viţă*/ În casă-ţi rodită-n cuviinţă", B1688 „Muiarea ta ca o *vie* rodită", B1938 „Femeia ta [...] ca o *viţă* plină de rod", B1988 „Femeia ta ca o *vie* roditoare". **5.** (fig.) 'oameni, lume', în Ioan 15:2: TETR. „Toată *viţa* den Mine nu va face rod scoate-voi ea", cf. NTB „Toată *viţa* carea nu aduce în Mine rod o ia", B1688 „Toata *viţa* ce n-aduce rod în Mine, rădică-o pre ea", B1938 „Orice *mlădiţă* care nu aduce roadă întru Mine, el o dă la o parte", B1988 „Orice *mlădiţă* care nu aduce roadă întru Mine, El o taie". **6.** 'Hristos', în Ioan 15:1: TETR. „Eu sânt *vie* adeverită", cf. NTB „Eu sânt buciumul *viţei* cel adevărat", B1688 „Eu sânt buciumul *viţei* cel adevărat", B1938 „Eu sunt *viţa* cea adevărată", B1988 „Eu sunt *viţa* cea adevărată". **7.** 'ascendenţă domnească sau nobiliară', în Iez. 17:13: B1688 „Va lua den *sământa* împărăţiei", cf. B1938 „Va lua pe unul de *viţă* domnească", B1988: „A luat pe unul din *neamul* regesc". **8.** însoţit de determinări care arată calitatea, în Am. 5:11: B1688 „*Vii* poftite aţi răsădit", cf. B1938 „Aţi sădit *viţă* de bun soi", B1988 „Aţi sădit *viţă* de bun soi". **9.** (învechit) 'şuviţă de păr', în Jud. 16:20: B1688 „Au chemat pe bărbiariu şi au ras pre ceale 7 *viţe* ale capului lui", cf. B1938 „A chemat pe un om care a ras cele şapte *şuviţe* de pe capul lui Samson", B1988 „A chemat un om şi i-a poruncit să tundă cele şapte *şuviţe* ale capului lui".

Sinonimele contextuale ale lui *viţă* sunt *podgorie* şi *şes* (pentru sensul 1); *găteje*, *viţişoare* (pentru sensul 2); *struguri*, *curpeni* (pentru sensul 3); *mlădiţă* (pentru sensul 5); *sământă*, *neam* (pentru sensul 7); perifraza *vie poftită* (pentru sensul 8); *şuviţă* (pentru sensul 9).

3. Particularităţi gramaticale

Contextele avute la dispoziţie au pus în evidenţă prezenţa unor trăsături morfologice specifice limbii secolelor al XVI-lea–al XVIII-lea, cum ar fi unele forme învechite de plural, utilizarea pluralului cu sens de singular şi viceversa.

Sunt atestate doar la singular *aguridă, auă şi vin*.

Apar atât la singular, cât şi la plural:

a) *Burduf*, cu plural *burdufuri*: Luc. 5:37: B1938 „vin nou în *burdufuri* vechi", cf. B1988 „vin nou în *burdufuri* vechi".

b) *Podgorie*, la plural doar în B1938, Iis. Nav. 24:13: „*Podgorii* şi livezi de măslini", cf. B1688 „Au dat voao [...] *vii* şi maslini", B1988 „V-am dat [...] din *viile* şi din grădinile de măslini".

BDD-A25912 © 2016 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

c) *Teasc*: Prov. 3:10: B1688 „Cu vin *teascurile* tale să vor răvărsa", cf. B1938 „Mustul va da afară din *teascurile* tale", B1988 „Mustul va da afară din *teascurile* tale".

d) *Strugure* figurează în traducerile din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea atât cu forma actuală de singular, cât şi cu cea învechită, *strugur* (B1688). Pentru exprimarea pluralului se utilizează, alături de *struguri* în PO, NTB, B1688, B1938, B1988, şi singularul (cu înţeles de plural) *strugur(e)* (COR., B1688).

e) *Vie* are pluralele *vii*: DOS. „*Viile* le-au întors în sete". În Num. 22:24: B1688 „Stătu îngerul Domnului în răzoarele *viilor*", cf. B1938 „Îngerul i-a ieşit înainte [...] între *vii*", B1988 „Îngerul Domnului a stat [...] între *vii*"; (învechit) *vine*, în Ps. 106:36: PH „Rrăsădiră vinele", cf. PS „Răsădiră *vii*", COR. „Răsădiră *viii*", DOS. „Ş-au făcut [...] *vii* cu bunătate", B1688 „Răsădiră *vii*", B1938 „Au sădit *vii*", B1988 „Au sădit vii"; (învechit) *vie*, în Jud. 11:33, B1688 „*Viele* lui Avel"; (învechit) *vini*, în Ps. 77:52, PS „Bătu cu grindire *viniile* lor", cf. PH „Bătu cu grindire *vinile* lor", COR. „Bătu cu grindine *viile* lor", B1688 „Ucise cu grindină *via* lor", B1988 „Bătut-a cu grindină *via* lor".

Singularul *vie* exprimă şi ideea de plural, în Am. 9:14: B1688 „Vor răsădi *vie*", cf. B1938 „Sădi-vor *vii*", B1988: „Vor sădii *vii*".

f) *Viţă* are forme de plural atestate în textele vechi şi moderne cu diferite sensuri: 'coarde de viţă', Fapte 28:3: CV „*Viţe de vie* [...] le punrea pe focu"; 'lăstari', Ps. 79:12: COR. „Tinseşi *viţele* lui pînă la mare", cf. PS „Tinseşi *viţele* lui până la mare", PH „Tinse *strugurii* ei pănră la mare", DOS. „Cu *viţele* ei chedrii să frâmşadză. Cu *curpenii* pănă-n mare să lăţiaşte", B1688 „Întinse *viţele* ei până la mare", B1938 „Ea şi-a resfirat *curpenii* până la mare", B1988 „ntins-ai *viţele* ei până la mare"; în Fac. 40:9-10: PO „Un bucium de vie [...] avea trei *viţe*".

4. Productivitatea

Lexemele *aguridă, strugure* şi *viţă* se întâlnesc în derivate.

De la *aguridă* s-a format derivatul verbal *a agurizi*, întâlnit în Is. 18:5, B1688: „*Agurida* va înflori, floare *agurizând*".

De la *strugure* a rezultat derivatul diminutival *struguraş*, în Is. 18:5, B1688: „*Struguraşii* cei mici [...] şi *viţişoarele* [...] le va tăia".

De la *viţă* avem derivatul diminutival *viţişoară*, atestat la plural, cu sensul 'coardă de vie', în acelaşi verset din B1688: „Mai nainte de seacere [...] *viţişoarele* [...] le va tăia".

Strugure apare în compusul *Valea Strugurelui* (în alte versiuni *Valea Eşcol*).

5. Prezenţa termenilor în frazeologie

Unele dintre cuvintele pe care le-am avut în vedere se regăsesc în sintagme şi expresii.

1) În sintagme:

a) *Poamă* apare în sintagmele *al poamelor celariu*, *al poamelor veghetoare*, cu echivalentele *cramă*, *paragină* şi *ruină*, de exemplu, în Ps. 78:1: PS „Ierusalimu ca *poamelor* celariu", cf. PH „Ierusalimul ca *poamelor* veghetoare", COR. „Ierusalimul ca a *poamelor* celariu", DOS. „Ierusalimulu Ca o *cramă*", B1688: „Ierusalimul ca o *cramă*", B1938: „Ierusalim o *paragină*", B1988: „Ierusalim o *ruină*".

BDD-A25912 © 2016 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

b) *Strugure* se regăsește în sintagme ca *sângele strugurelui*, *sânge de strugure*: Fac. 49:12: B1688 „Sângele strugurului", B1988 „Sânge de strugure", cf. PO „Sângele aoiei", B1938 „Sângele ciorchinilor". O altă sintagmă în care apare acest substantiv este *strugurele viei pământului*, în Apoc. 14:18-19: NTB „Strugurii viei pământului", cf. B1688 „Strugurii [viei] pământului", B1938 „Strugurii viei pământului", B1988: „Ciorchinii viei pământului".

c) substantivul *vie* apare în sintagmele *via pământului* (fig. 'oameni'), în Apoc. 14:19: NTB „Îngerul [...] culease *via pământului*", cf. B1688 „Îngerul a cules *via pământului*", B1938 „Îngerul [...] culese *via pământului*", B1988 „Îngerul [...] a cules *via pământului*" sau *viță de vie*, în Iez. 15:2: B1938: „Coarda de viță de vie", cf. B1688 „Lemnul viei".

d) Substantivul *vin* este des întâlnit în sintagme. *Vin băutoriu* cu sensul 'beţiv' apare în Mat. 11:19: TETR. „Cest om [...] *vin băutoriu* e", cf. NTB „Om [...] *vin băutoriu*", B1938 „Om [...] *băutor de vin*", B1988 „Om [...] *băutor de vin*"; 1Tim. 3:8: NTB „Diaconilor [...] *nu băutoriu vin* mult", B1688 „Diaconii [...] *nebăutori de vin* mult", B1938 „Diaconii [...] *nebăutori de vin* mult", B1988 „Diaconii [...] *nu dedați la vin* mult". Cu sens figurat, substantivul apare în *vinul urgiei (mâniei) curviei*, *vinul patimei și al desfrâului*, *vinul furiei desfrânării*, în Apoc. 14:8: NTB „Vavilonul [...] cu *vinul urgiei curviei* lui adapă toate limbile", cf. B1688 „Vavilonul [...] den *vinul mâniei curviei* ei au adăpat toate limbile!", B1938 „Babilonul [...] a adăpat toate neamurile din *vinul patimei și al desfrâului* ei!", B1988 „Babilonul [...] a adăpat toate neamurile din *vinul furiei desfrânării* sale". Sintagmele *vinul mâniei*, *vinul aprinderii mâniei*, *vinul aprinderii* sunt folosite cu sensul 'răzbunare, pedeapsă' în: Apoc. 14:10: NTB, B1688 „*Vinul mâniei* lui Dumnezău", cf. B1938 „*Vinul aprinderii mâniei* lui Dumnezeu", B1988 „*Vinul aprinderii* lui Dumnezeu".

Rodul viței desemnează vinul în Deut. 22:10: B1938 „Rodul viței", cf. B1688 „*Roadă viei* Tale", B1988: „*Roadele viei* Tale".

2) În expresii:

A călca (la, în) teasc 'a stoarce, a zdrobi strugurii': Neem. 13:15, B1688 „Călcând teascuri", cf. B1938 „Călcau la teasc", B1988 „Călcau în teascuri".

A se trezi din (amețeala de) vin 'a se trezi din beție': Fac. 9:24, PO „Noe fu *deșteptat din beţiia* lui", cf. B1688 „*Se trezi* Noe *din vin*", B1938 „*S-a trezit* Noe *din beția* lui", B1988 „*Trezindu*-se Noe *din amețeala de vin*".

A adăpa cu vin de plângere (*vin de milă*) 'a smeri': Ps. 59:3, PS „Adăpatu-ne-ai cu viru de plângere", cf. PH „Adăpatu-ne-ai cu vinu de milă", COR. „Adăpatu-ne-ai cu vin de plângere", DOS. „Ni-ai adăpatu-ne cu vinuri de plânsu", B1688 „Ne adăpaș pre noi cu vinul umilinţii", B1938 „Ne-ai dat să bem un vin care amețește", B1988 „Adăpatu-ne-ai pe noi cu vinul umilinței".

6. Echivalentele de traducere

În textele vechi religioase există două tipuri de sinonimie (Dimitrescu 2005: 34): *simplă* (între doi termeni sau „binoame sinonimice") și *complexă* (între mai mulți termeni cu același referent).

În contextele comparate de noi apar:

BDD-A25912 © 2016 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

1) „binoame sinonimice": a) formate numai din sinonime unice: *strugure* şi *ciorchine*; *burduf/ foi*; *teasc/ cuşcă*; *vie/ viţă*; *viţă/ mlădiţă*; *viţă/ şuviţă*; *strugure/ stafidă*; b) cu sinonim perifrastic: *stafidă/ strugure uscat*; *viţă/ vie poftită*;

2) serii cu trei termeni: a) din sinonime unice: *teasc/ tocitoare/ zăcătoare*; *strugure/ poamă/ boabă*; *poamă/ rod/ roadă*; *struguri/ boabe/ broboane*; *bobiţă/ boabă/ ciorchine*; *rod/ roadă/ fruct*; *bobiţă/ poamă/ ciorchine*; *viţă/ podgorie/ şes*; *viţe/ găteje/ viţişoare*; *viţe/ struguri/ curpeni*; *viţă/ sămânţă/ neam*; b) cu sinonim perifrastic: *podgorie/ ţinutul muntos/ munte*;

3) serii cu patru termeni: a) cu sinonime unice: *bobiţe/ ciorchini/ plod/ fruct*; *podgorii/ susurile/ vii/ ţarină*; *auă/ poamă/ boabă/ ciorchine*; b) cu sinonime perifrastice: *sângele strugurelui/ sânge de strugure/ sângele aoiei/ vin*.

Cu excepţia lui *vin*, care nu are niciun echivalent, în rest se constată prezenţa unui număr redus de sinonime parţiale, predominante fiind seriile cu două şi cu trei componente, alcătuite din sinonime unice, dar şi din sinonime unice şi perifrastice. Am identificat o serie formată din trei sinonime perifrastice şi unul unic. Existenţa acestei relaţii semantice (sinonimia) reflectă dorinţa traducătorului de a găsi nu numai corespondentul cel mai potrivit, cel mai expresiv şi cu cea mai mare frecvenţă în limba noastră, ci şi strădania sa de evidenţia toate nuanţele originalului. După Florica Dimitrescu, sinonimia în textele vechi se datorează faptului că la transpunerea în română a scrierilor sacre au lucrat simultan mai mulţi traducători şi tipografi (roluri nedelimitate strict în perioada la care referim) şi fiecare dintre aceşti cărturari a făcut apel la elementele lexicale cele mai uzitate în regiunea din care provenea el. Autoarea citată face următoarele consideraţii:

> „Importanţa celor două categorii de sinonime nu este dată de cantitatea lor, ci de momentul istoric de început de dezvoltare a limbii române literare, pentru a urmări care erau posibilităţile de identitate cognitivă şi afectivă a termenilor, deoarece se poate observa că, cu cât lanţul sinonimic este mai extins, cu atât posibilităţile de înlocuire ale fiecărui termen cu toţi ceilalţi sunt mai rare. În general, se poate stabili o relaţie de inversă proporţionalitate între lungimea lanţului sinonimic şi posibilităţile de substituţie pentru că sferele semantice ale sinonimelor se intersectează numai pe o suprafaţă redusă, fiecare termen aducând semnificaţii noi pe plan funcţional-stilistic. În acest fel, operaţia de comutare, specifică pentru identificarea sinonimelor, poate atrage modificarea valorii semantice a enunţului" (Dimitrescu 1995: 37).

Echivalentele cuvintelor cercetate sunt: moştenite din latină (*auă* – cu genitivul *aoiei* –, *foi*, *fruct*, *munte*, *poamă*, *sămânţă*, *sus*, *şes*, *ţinutul muntos),* din substrat (*curpen*), împrumuturi din slava veche şi din bulgară (*boabă*, *cuşcă*, *găteje*, *mlădiţă*, *rod*, *roadă*, *şuviţă*), din greacă (*stafidă*), din maghiară (*holdă*, *neam*), de origine necunoscută (*ciorchine*) şi derivate pe teren românesc de la baze latineşti (*ţarină*, *viţişoare*) şi slave (*tocitoare* şi *bobiţă*). Cele mai multe aparţin primelor trei categorii, în timp ce ultima grupă de nume comune este foarte redusă cantitativ.

Din punct de vedere etimologic, seriile sinonimice menţionate anterior au următoarea componenţă: 1) substrat + moştenite din latină (1); 2) substrat + de origine necunoscută (1); 3) slav + slav (1); 4) moştenit din latină + moştenit din latină (1); 5) moştenit din latină + slav (2); 6) substrat + împrumut din greacă (1); 7) slav +

BDD-A25912 © 2016 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

sinonim perifrastic alcătuit din două cuvinte latineşti (1); 8) greacă + sinonim perifrastic alcătuit din termen de substrat + moştenit din latină (1); 9) latină + perifrastic alcătuit din termen latinesc + împrumut slav (1); 10) latină + 2 sinonime perifrastice alcătuite din termeni moşteniţi din latină + substrat, 1 sinonim perifrastic alcătuit din doi moşteniţi din latină; 11) slav + slav + derivat de la bază slavă; 12) substrat + moştenit din latină + împrumut slav (1); 13) moştenit din latină + 2 împrumuturi din slavă (2); 14) substrat + 2 împrumuturi slave (1); slav + derivat de la bază slavă + de origine necunoscută (1); 15) derivat de la bază slavă + moştenit din latină + de origine necunoscută (1); 16) 2 latineşti + împrumut din slavă (1); 17) latină + slavă + derivat de la bază latinească (1); 18) 2 de substrat + 1 moştenit din latină (1); 19) 3 termeni latineşti (1); 20) derivat de la bază slavă + de origine necunoscută + slav + latinesc (1); 21) slav + 3 latineşti (1); 22) 2 termeni latineşti + 1 slav + 1 de origine necunoscută (1).

Observăm că preponderenţa cantitativă o au numele comune autohtone, cele moştenite din latină şi cele de origine slavă. Folosirea împrumuturilor demonstrează preocuparea celor care au tălmăcit textele religioase pentru înnoirea permanentă a limbii române şi pentru dezvoltarea vocabularului acesteia. Lipsa regionalismelor este justificată de strădania traducătorilor de a folosi doar termenii cu o circulaţie generală în limba noastră. Florica Dimitrescu (1995: 50, 52) arată importanţa studierii sinonimiei în context întrucât acesta din urmă evidenţiază „valorile cognitive şi afective" ale fiecărui cuvânt în parte. Tot de aici rezultă dacă echivalentele româneşti redau fidel originalul sau dacă ele sunt expresia cunoştinţelor lingvistice, a culturii cărturarilor, a zonei de proveniență şi a dorinței acestora de a transpune scrierile sacre într-un mod cât mai expresiv şi de a evita repetițiile. Aici s-ar putea adăuga şi influenţa unui eventual revizor sau tipograf, fapt care nu explică întrutotul varietatea traducerii.

7. Concluzii

Cercetarea noastră a avut în vedere zece termeni aparţinând câmpului lexical al viniculturii. Importanţa acestor nume comune în limba română rezultă din: prezenţa lor în toate lucrările religioase din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea şi al XX-lea; semantismul complex pus în evidenţă de contextele comparate; productivitatea lexemelor ilustrată de o serie de derivate şi compuse; prezenţa lor în unităţi frazeologice (sintagme şi expresii) şi numărul foarte mic de echivalente contextuale utilizate.

Din punct de vedere etimologic, inventarul avut în vedere cuprinde elemente moştenite din latină, autohtone, de origine greacă şi slavă, primele fiind preponderente cantitativ.

Terminologia vinicolă demonstrează practicarea la noi a acestei ocupaţii încă din antichitate (mai întâi de agatârşi şi apoi de către daci), fapt susţinut de o serie de autori antici (Strabon, Suidas ş. a.). Câmpul lexical al viniculturii româneşti s-a îmbogăţit cu elemente greceşti ca urmare a comerţului bizantin, aşa cum reiese din documentele care atestau vânzarea, dania sau cumpărarea viilor, dar şi din mărturiile unor scriitori străini despre calitatea deosebită a vinurilor moldoveneşti.

BDD-A25912 © 2016 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

Hasdeu îşi încheia studiul *Originile viniculturei la români* cu următoarea remarcă: „Poporul nostru, format în munţii Olteniei, a fost eminamente vinicol. Originile directe ale viniculturii noastre naţionale, conservate în documente şi mai ales în limba română, sunt latine şi dacice, pe lângă care, dintre elementele posterioare, principalul rol se cuvine ingredientului bizantin, în primii secoli ai creştinismului" (Hasdeu 1874: 187).

Bibliografie

A. Izvoare şi lucrări de referinţă

B1688 = *Biblia adecă Dumnezeiasca scriptură ale cei veachi şi ale cei nouo leage toate*, Bucureşti, 1688 (ediţie modernă, Bucureşti, 1988).
B1938 = *Biblia adică dumnezeiasca scriptură a Vechiului şi a Noului Testament*, tradusă după texte originale ebraice şi greceşti de preoţii profesori Vasile Radu şi Gala Galaction, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1938.
B1988 = *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1988.
COR. = Diaconul Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparaţie cu psaltirile coresiene din 1570 şi din 1589*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1976.
CV = *Codicele Voroneţean*, Editura Minerva, Bucureşti, 1981.
DA = *Dicţionarul limbii române*, Bucureşti, A-B: 1913; C: 1940; F-I: 1934.
DEX = *Dicţionarul explicativ al limbii române*, Editura Academiei, Bucureşti, 1998.
DLR = *Dicţionarul limbii române*, ediţie anastatică în 19 vol., Editura Academiei Române, Bucureşti, 2010.
DOS. = Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, *1673* (ediţie modernă, Iaşi, 1974).
EV. = Diaconul Coresi, *Carte cu învăţătură, (1581)* [Titlul original: *Cartea ce se cheamă Evanghelie cu învăţătură*...]. Publicată de Sextil Puşcariu şi Alexie Procopovici. Vol. I. Textul, Atelierele Grafice Socec & Comp., Bucureşti, 1914 (Comisia Istorică a României).
MARDARIE = Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-român şi Tâlcuirea numelor din 1649*. Ediţiunea Academiei Române, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, Bucureşti, 1900.
NTB = *Noul Testament*. Tipărit pentru prima dată în limba română la 1648 de către Simion Ştefan mitropolitul Transilvaniei (ediţie modernă, Alba Iulia, 1988).
PO = *Palia de la Orăştie 1581-1582* (ediţie modernă, Bucureşti, 1968).
PH = *Psaltirea Hurmuzaki [cca 1500-1510]*, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 2005.
PS = *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI şi XVII traduse din slavoneşte, [1573-1578]*. Ediţiune critică de I. A. Candrea, Socec et. Comp., Bucureşti, 1916.
PSALT. = Psaltirea, Alba-Iulia, 1651 (ediţie modernă, Alba-Iulia, 2001).
TETR. = *Tetraevanghelul tipărit de Coresi, Braşov, 1560-1561, comparat cu Evngheliarul lui Radu de la Măniceşti, 1574*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1963.

BDD-A25912 © 2016 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)

B. Literatură secundară

Brâncuş 1983: Grigore Brâncuş, *Vocabularul autohton al limbii române*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983.

Brâncuș 1985: Grigore Brâncuș, *Cercetări asupra fondului traco-dac al limbii române*, Institutul Român de Tracologie, Bucureşti, 1985.

Dimitrescu 1995: Florica Dimitrescu, *Dinamica lexicului românesc – ieri şi azi* –, Editura Clusium, Cluj-Napoca/Logos, Bucureşti, 1995.

Hasdeu: 1874: B. Petriceicu-Hasdeu, *Originile viniculturei la români*, în B. P. Hasdeu, *Studii de lingvistică şi filologie*, I, Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi note de Grigore Brâncuş, Editura Minerva, Bucureşti, 1988, 168-187.

Ionescu 1985: Adriana Ionescu, *Lexicul românesc de proveniență autohtonă în textele din sec. al XVI-lea – al XVIII-lea*, TUB, Bucureşti, 1985.

BDD-A25912 © 2016 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:04 UTC)